

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ו

באר הגולה יב

כ טור ותוספות
בברכות יד מו
ובקקטחים קד

אותו עם שאר הברכות, ובני ספרד (ט) לא נהגו כן: ועל-כל-פנים לא יברך שתי פעמים. ומי (י) שמברכס בביתו לא יברך בבית-ההכנסת, וכן מי שמברכס בבית-ההכנסת לא יברך בביתו (כל-כיו סימן ב). ומי שלומד קדם שישפוט לבית-ההכנסת או מתפלל קדם, יברכס בביתו ולא יברך בבית-ההכנסת. ואפלו (ו) [ו] (יא) בכהאי גוונא יש נוהגין לסדרם עם שאר ברכות בבית-ההכנסת ואין מברכין בביתם (מהרי"ל הלכות תפלה): ג כפרת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך מפני שהוא (יב) ברפת (ו) [ו] ההודאה, ובכרת ההודאות אין פותחות בברוך, כמו שמצינו בכרת הגשמים (א):

באר היטב

דהוי הפסק גדול, ע"י סימן מ"ו. כתב הלבוש, שאותם שאומרים תהלים יאמרו קדם התפלה, ע"ש השעם: (1) בכה"ג יש נוהגין וכו'. הינו מה שנוהגין רב המוני-עם להתפלל סליחות קדם אור הבקר בימי הסליחות, ושם מזכירים פמה פסוקים ואח"כ מברכים ענט"י וברפת התורה. וכתב ט"ו: לענין ברפת התורה יש לישב דאיתן הפסוקים א"א אותם אלא דרך תפלה ולא נחתו בקום בברפת התורה, אף לענין נ"י שמפסיקין בהפסקה בזאת צ"ע לישב. וביותר תמוה, אם כבר עשה צרכיו קדם הבקר, ודאי הוצרך לברך אז ענט"י וא"כ היצד בברך שנית אח"כ, ע"ש. והפ"ח הקריע, אינו לו לחזור ולברך בכה"ג, מ"א ע"ת ה"ב יד-אחר, ולא קש"ל"ה ט"ו שלמדו זכות על הש"צ שברך שנית כדי להוציא את מי שאינו בקי. וע"י בתשובת ד"אלהינו ס"ס למ"ד ובספר ברפת-אברהם מסי' יט עד ס"י כו: (1) ההודאה. ואינה ברכה הסמוכה לתפלה, לכן ראשי לומר בפקר עד אלהי נשמה, ובכה"ג יתחיל אלהי נשמה, טור.

שערי תשובה

עני' ואשר יצר, אע"ג דאין לא עבדו הכי מ"מ שצריך לברך עני' מחמת נטילת שחרית ראשי להקדימה לברכת א"י, ולכן מאן דמקדים הא או הא אין מפסיק על ידו: [1] בכה"ג. ונראה שאותם המסדרים בכה"ג הוא כדי להשמיע לתקריהם שיצנו אמן וישלמו כ"א צ' אמינים, וכן מבאר בש"ע לקמן סעיף ד מנהג זה. והנהגה הזו נחמדה בימי רבנו הב"י ז"ל, שהנהיג בן חכם אחד, והפסיק ח"ט ס"י ק"ו וס"י קפ האריך הרבה בסתירת המנהג, וכן מהרש"ד"ם בחלק א"ח ס"י א האריך לבשל המנהג, ודעם שאחד יברך ושאר יכינו לצאת ולא ינסו עצמם בחשש ברכה לבשלה. ומשא-מלך כתב שכל מקום יצוה מנהגו, שכ"א יש לו על מה שייסמו. ודעת מהרמ"ע ס"י קט שהמברכין בכה"ג זה אחר זה לזכות את הרבים שיצנו אמן בקנפיא, וכלל בכה"ג שלא לצאת, וכן המברך יבין שלא להוציא, טוב עושים. וע"ש שכתב שצונו זאת שישפדל האדם בכל כחו להיות צדיק גמור (פננתו כלפי מ"ש שם בשם התקונים בר"ח צ' הינו צ' אמינים כו'). ומה טוב להנהיג שהש"צ יברך ברכות השחר בקול רם כו', ולא זו בלבד אלא תבדיל הישנים בתוך אחד וישכחו לברך כו'. ע"ש. ועין בה"ש ס"י יט ס"ק ח הביא תשובות המבי"ט, ומ"ש המבי"ט לחלק פמה שנוהגים שמברך כ"א בפ"ע על תפלין וציצית ולא אמרין שאחד יברך לבדם, משום שאין כלם מוקנים יחד, וכן נעל טעם בחכ"ד במלת יברך כו', ע"ש. ובת"ש שם מסיק לחלק בין אם כלם מוקנים לשהט כ"א בחכ"ד של חברו, אז אחד יברך ויציא את אחרים, משא"כ אם מכניסין להחיש מעשיהם וזה מקדים וזה מאחר, ראוי שיברכו כ"א בפ"ע. וע"ש שכתב לענין שחיסה אין ראוי לעשות לבתולה שיתפנו לתפ"ז זה לזה שיהיה אחד מברך לבדם, דמשא דמי לספירה וברכת פהנים, משום שצריך פנה שאלא יפסיד השחיסה כו', ע"ש. ולכאורה בברכת השחר שפיר י"ל דאם מתאספין בקנפיא יחד אין ראוי שיחפנו שלא לצאת ויברך כ"א לעצמו, אלא יחפנו לצאת כמ"ש מהרמ"ע ויהיה אחד מברך לבדם, דאין כאן צוית מצוה שנאמר שמתמת טרדת המצוה שאחריה יפסיד הפנה; אבל נראה דמ"מ אין לעשות כן לבתולה, פיון דאיכא דעות דצריך שכ"א יברך לעצמו, וגם עמה נהגו שלא יצא אדם בשמיעה מקברו. ולכן נראה שאין לעשות פסד הזה שיתאספו יחד ויאמרו הברכות, כיא בחזרו חלילה; רק אם כ"א עומד על מקומו, אע"פ שכ"א אומר בקול רם וכל העם עונים ומקומם אמן, או בשעה שאומר זה עומדים סביביו, מ"מ אין העומדים מתחילים בתפילה רק חוזר למקומו ואומר שמה בשעה שרוצה והשומעים אומרים אמן, לית לן בה, וכמ"ש הת"ש ששקצין מכניסין להחיש מעשיהם, רק זה מקדים וזה מאחר, ראוי שיברכו כ"א בפ"ע. וע"ש ששומע בברכה, ע"ש. ועין בס"ק ט ס"ק ט דאם אחד מכון לצאת בברכת חברו ומכון להוציא יצא אע"פ שלא ענה אמן, כמ"ש הב"י ש"ע א"ח ס"י ר"ג, אף שקבל"ה צריך לענות אמן כיון ששומע בברכה, ע"ש. ועין בס"ק רט לענין ברפת הגומל ובת"ש סימן א ס"ק ס. ובשם הא"י ז"ל פתחו שהיה שומע הברכות מהמסדרים בכה"ג אפלו היו ק' היה עונה אמן אחרים, ואפלו באמצע פסוקי דומרה היה מפסיק וישתק ועונה אמן, והוא ז"ל עצמו היה אומרם בבית ואפלו בלילה כל ברכה משנתחייב פה כמ"ש בש"ס וברמב"ם כו', ע"ש. ועין לקמן ס"י נא. ועין בס"י מו השעם שלא נהגו עמה לומר כל ברכה בשעתה, לפי שאין הנידים נקיות וגם מפני ע"ה נהגו לסדרם בבית-ההכנסת: [1] ההודאה. עבה"ט. ומ"ש בשם סדה"י דהפושקים לקום כו', הינו אם הוא קם ממשתו לומר תקון תצות או ללמד אלא שרוצה לחזור לישן, אבל אם אינו מתעורר לקום אע"פ שעתה געור ודעתו לישן א"צ לומר כלל, וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מה"ת: בשעה שיקין בסוף שנתו מברך, וכתב

משנה ברורה

נטילת ידים ואשר יצר וברפת התורה, יזהר מתחלה שלא יברך אותם בביתו; ואם ארע שפבר ברך אותם בביתו, יראה לבקש לאחד מהשומעים שעדין לא ברך שיכנו לצאת בברכתו; אף אז יהיה זהיר הש"י מאד להשמיע כל לשון הברכה, ולא כמו שנוהגין באיזה מקום שהש"י משמיע רק לשון תחלת הברכה וסופה, דכיון שפנתו אז בהברכה להוציא, צריך השומע (להשמיע) [לשמע] כל לשון הברכה: (יא) בכהאי גוונא וכו'. הינו מה (ד) שנוהגין רב המון העם להתפלל סליחות קדם אור הבקר בימי הסליחות, ושם מזכירים פמה פסוקים ואחר-כך מברכין על נטילת ידים וברפת התורה. ולענין ברפת התורה יש לישב קצת, דאיתן הפסוקים אין אומרים אותן אלא דרך תפלה ולא נחתו בקום בברפת התורה לפי דעת איזו פוסקים, כמו שנתבאר בס"מ מו סעיף ט בהג"ה, ועין שם במשנה ברורה: אף לענין נטילת ידים שמפסיקין בהפסקה בזאת צריך עיון לישב. והסכימו האחרונים שלא לעשות כן, אלא יש לברך בביתו מיד בקומו, ושוב אין לברך על נטילת ידים בבית-ההכנסת, וכמו שנתבאר בס"מ ז סעיף א; או שבעת קומו לא יברך על נטילת ידים, אלא אחר גמר הסליחות יברך עצמו לנגביו או יטיל מים וישפשףם, ואז יברך על נטילת ידים ואשר יצר ויתפלל ויכמו שכתבנו לעיל בשם החי"א: ג (יב) ברפת ההודאה, ואינה ברכה

שער הציון

(ד) ט"ז ושאר אחרונים:

(א) ראה לקמן סימן רכא סעיף ב.

יפה בשעה
זה שורשה
ה יצא.
: תיבת ה'
יד ס"ק ג-ה'
זה שכתבו

רב הגרשו
שאף באופן
לכונן בלימ
ך מברך רק
יה הברכה
ם לא כיוון

יין אומרים
: לפי דעת

התפילה,
כות ברכת

חות יברך

רים שאין
ולכן בימי
לגה אחר

ב (סידור
וסים כדי

לה, כתב
זהרי לפי
ה, ואינו
בנטילה
ז"א ד"ה
ת השחר

: המטה
וסליחות
ידיו אם
אוערבך
ישראל
זין צריך
ק שלא

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ו ז

ד (יג) ליש נוהגין שאחר שברך אחד ברפת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונין אחריו אמן, וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחלה. ואין לערער עליהם ולומר (יד) שברך יצאו באמן שענו תחלה, מפני שהמברך אינו מכונן להוציא אחרים, ואפלו אם היה המברך מכונן להוציא אחרים, הם מכונים שלא לצאת בברכתו:

ל האגור בשם מהר"י מולין למנהג אשכנז

א סמ"ג בשם ר"י בסימן כו וסמ"ק ספא בשם ר"פ

ז דין לברך ברפת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים, וכו' ד' סעיפים:

א כל היום פשעושה צרכיו, א' בין קטנים בין גדולים, (א) מברך (ב) [א] (ב) אשר יצר ולא על נטילת

באר היטב

שערי תשובה

והב"ח פתב, דמ"מ יאמר תפח אלהי נשמה, ע"ש, וכ"כ הלבוש. וע"ה פתב לומר כל הברכות עד לעמוד ישאל. וכתב המ"א עליו: לא ראיתי לברך קשישאי דעבדי הכי, ע"ש. כתב בסודה"י, דהמשפטים לקום ויצטרך לישן שנית יאמר אלהי נשמה והמפיל חבלי וכו' בלי חתימה, וכשיקום שנית יאמר בחתימה, דהא י"א ואפלו ביום פשישן יאמר אלהי נשמה, מ"א:

הכ"מ דנוקא בסוף שנתו ולא כל זמן שיקצין באיזה שעה שתהיה, וכן פתב בעצרת זקנים ס"י מו. והפ"ח שם פתב דנקם לומר חצות ורוצה לחזור ולישן, ניח ברפת אלהי נשמה עד הבקר מחמת דברי הכ"מ; ואין ראיה, דקימה שאני, דבקר פלטה שנתו, ומה שחזר לישן לא חזר לאצטרופי ונשפיר הוי סוף שנתו בעת קימה ראשונה, ולכן יש לעשות כמ"ש המג"א. ומ"מ נראה דאם רוצה לומר אלהי נשמה בקימה הראשונה שפיר דמי, ואח"כ בבקר יאמר בלא חתימה. ומ"ש המג"א: יאמר אלהי נשמה והמפיל חבלי כו', וכן העתיק הבה"ט, לענ"ד הוא טעות סופר וצ"ל המעביר חבלי שנה' כו'; ואף שאנו אומרים המעביר שנה, מ"מ נסתת הש"ס שלפנינו והרמב"ם והאבותיהם המעביר חבלי שנה, ובמדרגו יקלף פתב שפן עקר, ועל זה קאי הסדה"י. ובמחצית השקל ראיתי שמפרש על ברפת המפיל, לפי שחזר לישן; וליטא, דלא מריי מנה, אלא לעגן מה שיש להסתפק אם זה מקרי סוף שנה, דהינו אלהי נשמה והמעביר חבלי. שיאמר עתה בלא חתימה, וכשיקום שנית יאמר בחתימה ברפת אלהי נשמה והמעביר חבלי שנה; ואמנם מ"ש בלא חתימה לא שפך גבי ברפת המעביר כו', ונראה שצ"ל בלא חתימה. ועין בפר"ח ס"י נב שמי שהתפלל קדם שאמר ברפת השחר יכול לברכם

(ב) אשר יצר. פתב רש"ל בתשובה סימן צו: מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה, ושכח והטיל מים ונזכר קדם שברך א"י, איזה מהם קודם? והשיב דאשר יצר קודם, דתדיר, ע"ש, וכ"כ ע"ת. מי ששוחט סם המשלשל דיש בדעתו מתחלה לפנות הבגדים מעים עד שתכלה הזקמא מהם, דנדאי הוי דעתו על כך ולא הסיח דעתו, לפיכך לא יברך כ"א אחר גמר ההוצאה, הלק"ט ח"א ס"י פו; והמחבר דר"א הוה חולק עליו וס"ל דיברך בכל פעם, ע"ש. פתב בהיכלי הקדוש, דהיוצא מבית הכסא צריך לערות עליהם ג"פ.

אחר התפלה, חזן מברכת אלהי נשמה שברך יצא בברכת מטה המיתים. ואולי לטעמה בסי' מו שכתב, דמשמע מירושלמי שאם אמר מחיה מתים במקום אלהי נשמה יצא, והביאו בבה"ט לקמן ס"י מו וכו'. ובשלמ"צ צבור פתב שבמאמר מרדכי פסק בזה, ומ"מ לעגן מעשה לא מלאו לבו לחלק עליו. ולדודי צ"ע, שפירא דברכה זו נחקקה על התנה דהינו שהחזיר הנשמה אחר השנה דטעם מיתה, כמ"ש שנה אחד מסי' במיתה, וכן בפתוב: כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי וכו', וכמ"ש הרד"א, ואין זה עגן לברכת מטה מתים שהוא עתיד להיות. ואין ראיה מהירושלמי, דהתם אומר בא"י מחיה המתים על פניה זו שהחזיר נשמתו אחר השנה, משא"כ במה שאמר בחוף התפלה מחיה המתים ע"ש העתיד מסתבר דלא יצא בזה, שלא ברך רק על תחית ישני עפר לעתיד ולא על ישנים על משתן שהתחיה היא עתה בהנהגה. ונראה דמי שהתפלל והיה בדעתו לברך אח"כ ברפת אלהי נשמה רשאי אח"כ לברך, ואפשר גם הפ"ח מודה בזה. ועין בעטרת זקנים ס"י מו בשם הרד"א, שצריך להפסיק מעט בין תבת אלהי לתבת נשמה. ובעט"ז כאן פתב שא"ל אמה נפתחה ב' רק אמה נפתחה כו' ע"ש, ובשלמ"צ צבור פתב שכתב ב"י איתא בש"ס ופוסקים וכן המנהג. ומ"ש כי לא נאמרה נפיתה רק באדם הראשון, לךבריו ה"ל לתמן אמה נפתח ב' אף באמת אנו אומרים ונשמה שנפתח באפיו, ע"ש. ובצל"ח סוף ברכות פתב שלא יאמר אמה יצרתה ב' רק אמה יצרתה אמה נפתחה ב', וע"ש פרוש העגן וטעם דף. ועין בשלמ"צ צבור דגרסת הר"ף טהורה היא, אכל בש"ס וכן ברמב"ם והרא"ש והרד"א אין שם תבת 'היא', רק 'טהורה', אמה כו', וכן הוא לפי מה שכתוב בפגנות שיש מ"ו תבות כמספר שמות הנביא אהיה ג"כ אין לגרס תבת 'היא'; ומנהג הטעם יש לומר אדון כל הנשמות מלבד הטעם שכתב הרד"א, ע"ש; וגם א"ל הנסח ברמב"ם 'שהנשמה תלויה בקרבי', דבש"ס ליטא לתבת 'תלויה', וע"ש בשם מהר"ש אגודות, כי 'אמה כראת' על הנפש הטבעית שצאמר בו ויברא כו', 'יצרתה' על רוח החינני שצאמר בו ויצר כו', ו'אמה נפתחה ב' על הנשמה השכלית, כדכתוב ויפח באפיו נשמת חיים, ע"כ:

[א] אשר יצר. עבה"ט מ"ש במי ששוחט כוס המשלשל כו', פתב בשלמ"צ צבור שהמנהג פשוט לברך א"י בכל פעם, ע"ש, אף נראה דבשלשול חזק שפירגיש שמיד יצטרך לפנות שנית אסור לברך, דקלקמן ס"י צב שאפי' בדי"ח אסור, ע"ש, וכן מבאר מפה שכתב בש"צ בשם תשובה כ"י למהר"א נחום ששאלוהו על מי שעשה צרכיו או הטיל מים ולא ברך א"י, עד פשה יש לו זמן לברך; ומסיק שאם נזכר קדם שהתחיל להתאווט פשיטא שברך, ואם נזכר לאחר שהתחיל לו תאנה לא יברך, וא"כ מכ"ש בזה. ומ"ש לעגן יוצא

משנה ברורה

שפסקין בזה. ובתשובה מאהבה [ח"ב ס"י ריב] העלה, דלדין שנוהגין שלא לצאת בברכת הש"ץ, לכלי עלמא מתר לעשות כן. ובפריי מגדים פתב דראוי עתה שלא לומר בקול רם כי אם הש"ץ, עין שם; על-כן כל מקום ומקום יעשה כפי מנהגו, שכל אחד יש לו על מי לסמך (יד) שברך יצאו. בלבוש משמע שאין יכול להוציא ברפת השחר בפחות מעשרה. ועין בפריי מגדים דמצדד בסוף דבריו לומר דדוקא בקבי אין מוציא בפחות מעשרה, אכל בשאין בקי אין צריך עשרה אף להלבוש (19):

הסמוכה לתברתה, ולכן רשאי לומר בבקר בקומו עד אלהי נשמה, ובבית הכנסת יתחיל אלהי נשמה [טור]. ומכל מקום (ה) יש לעשות על צד היותר טוב, להסמיק אלהי נשמה לברכת אשר יצר (14). ועין בבאור הגר"א בסימן מו שדעתו גם כן דברפת אלהי נשמה סמוכה לברכת אשר יצר, על-כן נכון לנהג בזה לכתחלה (15). אם לא ברך ברפת אלהי נשמה עד אחר שהתפלל שמונה עשרה, אינו מברך עוד לאחר התפלה, שפנין שברך אמר מחיה המתים הוא דומה למחזיר נשמות [פר"ח]. ובשערי תשובה מפקפק מאד בדין זה, ומסיק דעל-כל-פנים אם בעת שאמר ברפת מחיה מתים היה בדעתו לברך אלהי נשמה אחר התפלה רשאי אחר-כך לברך, עין שם הטעם, וכן משמע בפריי מגדים סימן נב, ועין מה שכתבתי שם בבאור הלכה (16). בנסח הברכה לא יאמר אמה יצרתה [בי"ד], רק אמה יצרתה [ה] אמה נפתחה [בי' ד' (יג) יש נוהגין וכו']. וכונתם הוא פדי שישלים כל אחד עד צ' אמנים ליום. ועין בשערי תשובה שיש

א (א) מברך וכו'. ואפלו אם נמשך (ב) זמן גדול אחר עשיית הצרכים (1) אפלו הכי חייב לברך (2). ואם לא ברך אשר יצר עד שרוצה להטיל מים שנית, דעת הפריי מגדים דמקדם שישל יברך אשר יצר על הטלה הראשונה (3); אכל בשערי תשובה הסכים בשם פמה אחרונים, דאם נזכר לאחר שהתחיל לו תאנה, שוב לא יברך, עין שם (4): (ב) אשר יצר. פתב רש"ל בתשובה סימן

שער הציון

(ה) ב"ח ובלבוש: (ה) פריי מגדים וש"א: